

Kr. 0.50

FOREDRAGSSERIEN "DEN NYE TID"

7. foredrag.

R e f e r a t

av

Ingeniør Gøorg Vedelers foredrag i Ingeniørsalen torsdag den 8. februar 1934.

TEKNOKRATI OG KVAKSALVERI.

De mennesker som fikk se James Watts dampmaskin gå rundt uten at nogen trakk og de som så Stephensons første tog komme ruslende uten hester foran, blev sikkert meget mere imponert enn de som så de første lys tendes på Chikagoutstillingen ifjor ved hjelp av litt av det lys som for 40 år siden utgikk fra en av universets stjerner.

De matematikere som i den høiere matematiks barndom nedskrev det magiske integraltegn med en følelse av at nu kunde de løse alverdens problemer, hadde sikkert en ennu mektigere følelse enn de som idag er med på flytte matematikkens grensepeler eller de som kartlegger grenseområdet for vår erkjennelsesevne i verdensrummets dybder eller i atomenes indre.

De som for vel en menneskealder siden så de første elektriske pærer avløse petroleumslampene var kanskje fylt av større beundring over dette tekniske vidunder enn da vi for få år siden hørte de første radiotoner fra eteren.

Eller for å ta et ennu nyere eksempel: Da de første selv-drevne lufthammere begynte å avløse håndhammerne for klinkning på skibsbyggeriene, vakte de større beundring enn da det senere lykkedes å skjære tykke stålplater med gassflamme eller å sveise dem sammen igjen med gass eller elektrisk lysbue.

Det som idag er den selvfølgeligste ting for den opvoksende slekt, det var også imponerende dengang det var nytt. Det innledet maskinalderen i menneskehetens historie. Selvom der idag i virkeligheten fremstilles langt mere imponerende ting, tenk f.eks. bare på hva det vil

si å fabrikere et radiorør eller en flyvemaskinmotor, så er vi nu så overmettet med denslags vidundere at vi faktisk er så sløve at vi ikke imponeres mere.

Opfinnelsenes vidundere er gått oss så i blodet at de nesten er ophørt å være vidundere. I steden for at man i maskinalderens første år hadde følelsen av at man stod på det øverste trin av den tekniske utviklingsstige, er vi nu mere enn nogensinne overbeviste om at vi har langt igjen til toppen av stigen. Hver ny oppfinnelse setter nu tusener av spekulative hjerner i bevegelse for å finne noget ennu mere epokegjørende. Man får en følelse av den virksomhet som her foregår ved å høre at der bare her i landet er uttatt omtrent 54.000 patenter. Og antallet øker med omtrent 2½ tusen om året. Dertil kommer alle de mange perøtuum mobiler som mange i flere henseender meget begavede mennesker pusler med rundt omkring i bygd og by, men som de aldri vil kunne få patent på, selvom nordmenn ikke sjelden er dumme nok til å sette store pengesummer i dem.

Der er en ting som jeg gjerne vil sette fingeren på i denne forbindelse, og det er at denne oppfinnelsenes tidsalder bevist og med utmerket resultat har innført eksperimenter som arbeidsmetode i det praktiske liv. Den store oppfinner Edison var kanskje den som mere enn nogen annen bidrog til å føre eksperimentmetoden over fra videnskapens enemerker til det praktiske liv, til nytte og glede for de tusen hjem. Idag er det en så selvfølgelig ting at de som steller med tekniske ting, eksperimenterer, at snart sagt hvert eneste større verksted har forsøkslaboratorium. Hvis nogen av dem kommer til Berlin og interesserer dere for disse spørsmål, så forsøk å få se hvad f.eks. de store elektriske firmaer A.E.G. og Siemens har i retning av laboratorier for uteksperimentering av nye ideer, og De vil bli veldig imponert. De utgir millioner hvert år bare til eksperimenter. Og De kan være forvissset om at de gjør ikke det bare fordi det morer dem, men fordi det lønner sig. Verden er ennu så full av muligheter at man fristes til å si at ethvert i teknisk henseende nogenlunde begavet menneske som med et

* brukbart laboratorium til rådighet gir sig til å søke i en bestemt retning, må før eller siden komme over en brukbar oppfinnelse. Den døde natur er formelig begynt å yngle omkøp med den levende. Det er naturlig at teknisk utdannede verkstedsfolk ikke i lengden har kunnet nøie sig med å bruke eksperimentmetoden bare på de døde ting. Ingen fabrikkasjon kan foregå uten menneskehjelp, og når verkstedsfolk ser sig om efter forbedringer i sine metoder, kan de ikke undgå før eller senere å tenke på en bedre utnyttelse av det menneskemateriale som nyttes til fabrikkasjonen. Det er i denne forbindelse tilstrekkelig å minne om amerikaneren F.W. Taylor og hans grunnleggende arbeide for rasjonalisering av amerikanske bedrifter. Hans metodiske undersøkelser gikk ikke bare ut på forbedring av verktøi og arbeidsmaskiner, men også å hjelpe arbeiderne til en bedre utnyttelse av sin arbeidskraft. Ved hjelp av sine tidsstudier forenklet han de forskjellige håndgrep, og hans trethets-tidsstudier brakte på det rene at det ikke lønnet sig å arbeide uavbrutt, men med små hvilepauser nu og da. Større arbeidshastighet gir større arbeidsglede og mindre trethet. Ved produksjon av en bestemt masseartikkel hadde arbeiderne pleiet å lave 16 stk. i timen når de innrettet sig som de selv vilde. Ved å innføre arbeidsperioder på 10 min. etterfulgt av 2 min. hvile, kom produksjonen op i 25 stk. (Hans medarbeider Gilbreth arbeidet en tid som murer og kunde, efter å ha studert detaljene i dette håndverk få sine menn til å legge 2700 sten pr. dag mot tidligere 1000. Dette er bare et par tilfeldige eksempler, men det viser tendensen.

Resultatet av trethetsstudiene inngår nu som et ledd i den psykologi som amerikanerne underviser sine verkstedsledere i. Psykologien er utvidet til en undersøkelse av menneskematerialet, med det formål såvidt mulig å sette enhver til det arbeide som han efter sine anlegg skulde være best skikket til.

Det skulde være selvinnsynende at enhver ting gjøres slik

at den egner sig til det den skal brukes til. En hammer f.eks. har fått en bestemt form fordi den gjør den egnet til det arbeide den skal brukes til. Av samme grunn sender vi våre barn i skole og i lære, f.eks. håndverkslære for at de skal bli mest mulig brukbare til det arbeide de får å utføre. Taylorsystemet tok sikte på å gjøre dem ennu mere brukbare enn den vanlige skolegang kunde gjøre dem. De håndgrep f.eks. som skulde til for å gjøre et bestemt arbeide, blev betydelig forenklet. Men her oplevet man det samme som dengang i maskinens barndom da arbeiderne i Manchester slo maskinene i stykker fordi de mente at de tok levebrødet fra dem. Også Taylorsystemet er blitt møtt med mistro, spesielt fra arbeiderorganisasjonenes side. De har alltid stillet sig fiendtlig overfor alle arbeidsbesparende metoder til tross for at alle tekniske fremskritt jo går ut på å spare arbeide og det er helt oplagt at denslags fremskritt i det lange løp må være til menneskehetens gagn. Som en overgang, før det økonomiske liv har rukket å tilpasse sig det nye tempo, kan det nok være at de bevirker arbeidsløshet. Men fremskrittene lar sig ikke stanse og den eneste brukbare og verdige løsning er derfor å tilpasse det hele slik at de virkelig blir til gagn, at de kan tjene til å höine den almindelige levestandard. Det kan ikke bli annet enn til skade for arbeiderne selv når de med vilje nedsetter arbeidstempoet og f.eks. i murærfaget ikke tillater sine folk å legge mere enn 800 sten om dagen til tross for at de uten større anstrengelse og med større arbeidsglede kan legge det tredobbelte antall. Det å ga og spekulere på hvorledes man skal begrense sin arbeidsydelse, det skaper jo ikke egentlig nogen arbeidsglede. Og det kan vel heller ikke egentlig kalles nogen menneskeverdige opgave.

Imidlertid er det ikke første gang i historien at denslags fenomener optrer. Det er en feiltagelse som menneskene stadig synes å gjøre sig skyldige i i brytningstider når noget nytt holder på å arbeide sig frem. Det er en primitiv reaksjon mot den fare som ligger i det nye som bryter sig frem. Det har endog på sitt vis vært en forståelig

Teknokratene tumler med tall som en jonglör med kuler i luften. Men det er ikke tvil om at disse jonglörkunstene har hatt sin store betydning. De har mere enn noget annet henledet folks opmerksomhet på misforholdet mellom den tekniske og den sociale utvikling. Tall blir jo i almindelighet beskyldt for å være tørre, og når man vet at der bak teknokratenes tall ligger årelangt samlerarbeide, fristes man jo til å frykte den reneste videnskapelige örkentörke. Istedentfor smeller det lös med slike tall som at mens en flittig papirmaker i Kina greier å lage 60 til 100 ark i timen, produserer en moderne papirmaskin 16.000 kg. papir i timen, at en glödelampefabrikk idag kan lage 9000 ganger så mange lamper pr. arbeider som i 1914, o.s.v. 3000 varegruppers produksjonshistorie har teknokratene kartlagt og de slutninger de trekker av sin kartlegging er alt annet enn kjedelige. På ekte amerikansk vis har de forstått å skape blest om sine ideer. For et år siden bruste deres navn også over hele Europa, men nu er det likesom alt er blitt stille omkring dem.

Derfor skal man ikke tro at teknokratiet bare var en ballong som blev blåst op og sprakk. Bevegelsen har hatt og har i Amerika fremdeles sin store betydning og har fört friskt blod til diskusjonen om fundamentale spørsmål i den ökonomiske krise. Dens begrensning ligger i at den beskjeftiger sig praktisk talt bare med den teknisk-ökonomiske side av krisen, tiltross for at denne også har mange andre sider og årsaker. Man skal også huske på at de store tallene for produksjonsökning ikke på nogen måte passer på europeiske forhold. For det förste har vi jo fremdeles mange steder, f.eks. på Vestlandet, hvor jorddyrkningen er nesten like så primitiv som i oldtiden eller som i Kina. En vestlandsbonde ma nok slite både 10 og 12 og 14 timer i dögnet för å få endene til å mötes. For det annet viser statistikken både for vårt land og for en rekke andre europeiske land at arbeidslönnen pr. produsert enhet i de senere år har vært stigende, hvilket vil si at sett i forhold til arbeidslönnen har der i disse år ikke vært nogen tekniske produksjonsfremskritt.

Det skyldes dels at lønningene har vært fastslått i tariffavtaler uten tilstrekkelig elasticitet til å møte kriseforholdene, dels produksjonsinnskrenkninger med derav følgende relativt kostbarere produksjon.

Nu er der sikkert en del riktig i teknokratenes ideer selv om deres tall for produksjonsøkning eller tekniske fremskritt er strekt overdrevne. På en måte er der så meget tilfelles mellom teknokratiets og Nasjonal Samlings ideer på det økonomiske område at det lønner sig å trekke en sammenligning mellom dem. De er begge uttrykk for de nye tanker som fylder tiden og er begge forsøk på å løse dens vanskeligheter.

Jeg må straks innskytte at N.S. er en langt mere omfattende bevegelse enn teknokratiet. Den er sig bevisst at tidens vanskeligheter ikke bare er økonomiske, men i høi grad åndelige og politiske, og at løsningen må søkes først og fremst i en annen åndelig innstilling enn den som den marxistisk-materialistiske anskuelse har påtvunget oss. De moralske instinkter må vekkes til live i oss igjen, vi må igjen værne om familien og søke å forhindre de seksuelle utglidninger som ødelegger familielivet og ansvarfølelsen. Når Folkets Hus holder søndagsskole hvor de konfirmerer barn i hatets, klassehatets evangelium, da er det på tide at der sies fra, for da undergraves samfundet på den vederstyggeligste måte. Da heiser vi samlingsfanen og preker vi samarbeidets evangelium, som peker på det faktum at vi alle tilhører samme samfund, at vi alle har de samme interesser, og at det eneste mål frem er samarbeide mellom alle lag i folket. Vi kan ikke lenger øde våre krefter i partilureri, indre strid og klassekamp, som dreper alle arbeidsmuligheter i landet slik som arbeiderpartiet og de marxistiske fagforeninger gjør. På bakgrunn av deres handlinger er det en skamløshet når marxistene benytter sitt camouflasje-valgsprog: "Hele folket i arbeid". Deres metoder karakteriseres ved konflikter hvor de sjofleste midler er gode nok hvor det gjelder å tvangsorganisere folk, ved boikott av varer fra vår beste utenlandske kunde og ved en kriseplan som efter

8.

statsministerens ikke overdrevne uttalelser vil bringe hele det norske folk på statskassen, d.v.s. fattigkassen.

For oss ingeniører er det så selvinlysende at det er samarbeide som er veien ut av uføret. Vi har vårt daglige arbeid så og si mellom barken og veden, vi er hver dag med å formidle samarbeidet mellom de såkalte "arbeidere" og "arbeidsgivere", og vi vet at uten dette samarbeide går det hele i stå.

I den enkelte bedrift er det slik at den som ikke er med på dette samarbeide, han kan ikke brukes, han avsettes. Men i den store bedrift som vi kaller samfundet, har der innsnekret sig en annen praksis. Der får den som motarbeider samfundet, d.v.s. alles interesser, lov til å fortsette sin undergravningsvirksomhet. Der er ikke noget ansvar forbundet med det. Den skadelige virkning merkes ikke så øieblikkelig og på en selv som i en mindre bedrift. Derfor får undergravningsarbeidet fortsette til det hele ramler sammen, slik som det nu holder på med her i Norge. "En må føle det på kroppen før en tar fornuften fangen," skrev den kvindelige russiske student Rachmanova i sin dagbok, "Studenter, kjærlighet, tsjeka, og død." og hun visste fra de selvoplevde russiske redsler hvad hun skrev om.

Likeså selvfølgelig som der for enhver gjeng med arbeidere står en formann eller for et hvert ingeniørarbeide en arbeidsleder, og likeså selvfølgelig som ethvert skib kommanderes av en som kalles kaptein og trafikken i storbyens sterkest trafikerte gatekryss dirigeres av en trafikkkonstabel, likeså selvfølgelig er det at der over hele den store maurtue som vi kaller samfundet står en autoritet som dirigerer. Denne autoritet er det vi kaller staten. Den må være sterk nok til å hevde sig, til ikke å undergraves, til å tilrettevise alle dem som ikke vil lyde samarbeidets lov. Det er dette som menes når N.S. forlanger at man må styrke statens autoritet. Det forlanges bare for å redde samfundet fra det kaos som det nu styrter ned mot, med partipolitiske bind for øinene. Hvis menneskene

hadde vært engler eller hvis de alltid hadde fulgt den sunde fornuft, vilde det ikke vært nødvendig med en så sterk autoritet. Men så lenge enkelte av dem er så tåpelige at de i bevisst eller ubevisst ødeleggelseslyst undergraver sin egen og andres tilværelse, er man nødt til å ha en autoritativ stat, som jeg vil sammenligne med en trafikkkonstabel hvis minste armbevegelse må lystres. Og jo mere komplisert samfundet blir i teknisk henseende, og det kan ikke undgås etter hvert som utviklingen legger under sig flere og flere felter og jorden blir tettere og tettere befolket og jo mere farten settes op, jo nødvendigere blir det at kravet til "trafikkkonstabelen" - statens autoritet styrkes.

Men likeså sikkert som det ikke er gunstig å bruke til trafikkkonstabel en som eier alle eller de fleste bilene som passerer hans post på gaten, likeså sikkert er det at staten ikke må vokse sig så stor at den driver næringsdrift i vesentlig utstrekning. Statens oppgave er den å dirigere og regulere, men den må passe på at den ikke suger kraften av samfundets eksistensmidler slik som den har tendens til i et marxistisk, ja også i et halvmarxistisk samfund som vårt. Staten skal ved siden av sin regulerende virksomhet også overvåke den enkeltes frihet, og frihet det er først og fremst det vi kaller personlig initiativ. I det private tiltak tilfredstiller menneskene sin frihetstrang, sin trang til å skape noget som er deres eget og gir uttrykk for noget av dem selv. Setter man en strek over det private initiativ, slik som i den marxistiske tvangsstat, da har man lagt friheten i bånd, da har man gjort menneskene til slaver.

Med sitt krav både til effektiv kontroll for å vareta helhetens interesser og til frihet for personlige tiltak stiller N.S. sig i kampstilling både til det liberalistiske la-det-skure-system uten nogen regulering og til den marxistiske 100 % tvang. Vi mener at i et moderne samfund er menneskene så avhengige av hverandre at der må regulering til, men vi kan ikke berøve dem for den viktigste drivkraft til å høine sine kår,

10.

nemlig det private initiativ. Vi forlanger regulering, men vi fordømmer konfiskering.

På dette punkt er der ihvertfall i prinsippet ganske stor likhet mellom N.S. og teknokratiet. Amerikanerne har mere en nogen andre følt følgene av den rone kapitalismes utøilede frie konkurance, men de har også sett hvorledes kommunismens trellebinding har ført til sveltihjel for millioner av mennesker midt i verdens fruktbareste land Russland. Istedet for russernes kjempeorganisasjon, staten, som forsøker å tvangsindustrialisere hele landet, vil teknokratene sette en bedriftsorganisasjon som skal reorganisere og demme op for den eksisterende overindustrialisering. Det er en selvfølge at også samfundsorganisasjonen ledes planmessig, altså efter det man idag ofte kaller planøkonomi, når man med dette ord mener planmessig økonomi, hvilket ikke er det samme som den kommunistiske tvangstrøie-økonomi. Teknokratene inntar det i mine øine tiltalende standpunkt at de inrømmer at de endnu ikke kan angi alle enkeltheter i sitt planøkonomiske system, dertil er opgaven for omfattende. De setter nu alle krefter inn på å utvide sine kundskaper til det økonomiske samfunds lover, på å kartlegge teknikken som samfundsbestemmende faktor, for så å komme igjen med sitt system fuldt utbygget når de behersker detaljekundskapene. Det er teknikkens måte å arbeide på, å gå planmessig til verks og legge sten på sten eller klinke fagverk til fagverk efter nøiaktige på forhånd utførte beregninger. Heri samstemmer også N.S. med teknokratiet, vi vil også sette fagfolk til å bestemme tingene. Legmannskjønnen kan være godt til sitt bruk særlig når det gjelder enkelte spørsmål, men når som i den politiske praksis her hjemme idag kvaksalveriet er satt i system, når en translatør i Oslo skal stemme med om en vei eller en jernbane på Vestlandet eller når en fisker fra Nord-Norge skal stemme med i spørsmålet om permanente veidekker omkring Oslo, med det bekjente resultat at det blir byttehandel mellom distriktene og mellom partiene ("Jeg stemmer på ditt, hvis du stemmer

11.

på mitt)", da er det tid til å rope varsko, for da er vi oppe i den utglidning som fører mot kaos. Det er på tide at det settes en stopper for partipolitikkens kvaksalveri med partipolitiske belønninger. Fagkundskaperen må få større plass i det offentlige styre og må innordnes under landshensynet.

N.S. er enig med teknokratene når de fremholder at man bør begünstige allslags virksomhet som fremmer fagkundskap og ferdighet i stedet for åndsforlatt gjentakelsesarbeide. Åndslivet må ikke komme inn under maskin - veldets standardisering, for det vil bety kulturens undergang. Maskinen må ikke tåles hvor den bidrar til at de fra før overfylte byer befolkes ennå tettere og må forbys overalt hvor den virker direkte sundhetsskadelig. Men forøvrig skal alt arbeide som kan utføres av maskiner og derved lette menneskets arbeidsbyrde, overdras til maskiner, selvfølgelig forutsatt at man mestrer fordelingen av det som maskinene fremstiller så de ikke skaper arbeidsløshet. Kan man på basis av maskinenes merydelse forsvare å nedsette arbeidstiden eller arbeidsårenes antall, vil det bare være en glede å kunne gjøre dette, forutsatt at levestandarden ikke senkes ved det og forutsatt at man systematisk setter folk til å dyrke verdifulle interesser i sin fritid. Dette fordi man er på det rene med at ledigang uten høire interesser kan føre til meget ondt.

"Ennå er menneskene ikke blitt maskinenes slaver. Men tøyilene som de skal mestre dem med, er blitt foretruende slappe, og det gjelder nå på en eller annen måte å få strammet dem igjen. Men lett blir det ikke." Det kan hende at en gruppe kampberedte teknikere som har studert bedrifts - kontroll, kommer til å stå i spissen og diktere verdensbedriften inn på et rasjonelt spor," skriver teknokraten Stuart Chase.

Teknokratene ser nemlig hele verden som en økonomisk enhet, en verdensbedrift. Det er selvfølgelig teoretisk riktig. Men det hender at teori er en ting og praksis en annen. Når man arbeider for en ting, er det riktig å ha de verdensomfattende konsekvenser på det rene. Men der er idag

ikke praktisk gjennomførlig å tvinge et bestemt system inn på hele verden. Alle systemer eller styresett som skal være til varig gagn, forlanger uegennytte og offervilje hos dem som skal gjennomføre dem, og i vår tid vil det si at store deler av folket må gjennemsyres av disse edle egenskaper, fordi enhver bevegelse må ha sin rot i folket hvis den skal kunne vinde frem. Men vi må desverre tilstå at de internasjonale politiske forhandlere ennå ikke er preget av den rette uegennytte og offervilje. Derfor er det ennå ikke praktisk politik å basere noget på dem. På det nuværende utviklingstrin finner vi den tilstrekkelige uegennytte bare nasjonalt. Men det gledelige er også at om man baserer en bevegelse som N.S. og det den skal bringe oss, på nasjonalfølelsen, på kjærligheten til hjem og folk, så er det også internasjonalt riktig. Et lite trekk fra det økonomiske liv vil vise hvad jeg mener:

Den som hylder de rene rasjonaliseringsideer vil være tilbøielig til å tro på de store bedrifters, de store sammenslutningers almakt bl. a. forde de kan utsjalte mellemmenn og redusere sine bedriftsutgifter betydelig i forhold til de mindre bedrifter. Allikevelli viser det sig at bedrifter over en viss størrelse ofte er av det onde, at de ofte bare har en meget begrenset levetid før de sprekker. Det skyldes den menneskelige begrensnings. De bedrifter som ikke er større en at en mann beholder oversikten, vil som regel være de sikreste og levedyktigste.

En lignende betraktningssmåte gjør sig gjeldende også i den internasjonale handel. Teoretisk vil det muligens være det mest rasjonelle å fremme den internasjonale varetrafikk mest mulig slik at vi kjøpte alt vårt korn fra de land som fremstillet korn billigst, alle våre skib fra de land som bygget de billigste skib, o.s.v. og selv bare befattet oss med å fremstille og eksportere de ting som vi kunde lage billigere og bedre enn de andre. Men her må vi igjen ta hensyn til den menneskelige begrensnings og til verdensøkonomiens skiftende forhold. Det som man for få år siden kunde få billigst

fra England, det kan man idag kanskje få meget billigere fra Tsjekoslovakia eller fra Japan. De naturlige fremstillingscentra forskyves etter som forholdene mellom arbeidslønningene skifter. Enhver vil forstå hvor farlige sådanne store forskyvninger er og hvor lett de kan bli årsak til arbeidsløshet og krise. Derfor er det riktig og sunt å bygge en stor del av sitt forbruk på egen nasjonal produksjon selv om det av og til kan hende at man kan få det billigere fra utlandet. Den nasjonale produksjon gir tryggere forhold, den fremmer samholdet i nasjonen, den gir oss i enhver henseende ben å gå på. Vår egen produksjon bør jo være konkurransedyktig med den utenlandske. Men om vi skulde måtte betale en liten overpris, må vi betrakte det som en forsikring mot arbeidsløshet som alle samfundets medlemmer med glede vil være med på å betale.

Hvad verdenshandelen angår vil det sikkert være mere rasjonelt å tillate en variasjon i arten av de varer skibene skal føre på fremfor å flytte fabrikkene fra land til land eftersom arbeidslønningene varierer. Råvarer, som f. eks. kull, malm og olje, vil man alltid måtte transportere da de bare finnes på begrensede steder av kloden. Desuten vil alltid visse nyere behov, som for. eks. frukt fra Kalifornia, ha tendens til å skyve sig frem blant transportvarene før den innenlandske produksjon har rukket å få dem med. - Disse ord må ikke misforståes derhen at jeg mener verdenshandelen idag er så stor som den bør være, det være langt fra.

Teknokratiet kan man betrakte som den typisk amerikanske form for de tanker som preger det tidsskifte vi nu er inne i, på lignende måte som nasjonalsocialismen er den tyske form, selv om denne siste nok er betydelig bedre underbygget og derfor har vunnet langt lengere frem. Felles for dem begge er at de uten å være bunnet av gamle fordømme søker å komme tilbunnet i krisevanskelighetenes årsaker og går inn for et positivt program til løsning av vanskelighetene uten å anerkjenne annet en helheten, d.v.s. hele folkets interesser, i motsetning til de enkelte klassers eller partiers.

Det sies at Roosevelt var sterkt interessert i teknokratiet og der er vel ingen tvil om at det har preget hans handlinger, spesielt hans fordomsfri og fryktesløse måte å gå løs på pengeveldet. Hans kamp mot råttenskapen i kapitalismens underverden har gjort at folket står bak ham og har gjort at også vi i N.S. følger hans eksperimenter med sympati og interesse til- trods før at vi ikke alltid har kunnet være enige med hans fremgangsmåter. Han skal hittil ha redusert den amerikanske arbeidsløshet med en fjerde- part, Teknokratiet kan ha tatt feil på flere punkter og Roosevelt likeså, men faktum er at Roosevelt har gjennomført en systemforandring som på det økonomiske område er mere gjennomgripende en hvad der er gjennomført i noget europeisk land utenom Russland. Hans arbeidervenlighet som regel er ensbetydende med bedriftsvenlighet, og at marxistenes bedriftsfiendtlighet simpelthen er arbeiderfiendtlig. Også her i landet er den nye tid nu i anmarsj, også her må vi nu gå in for et fordomsfritt samarbeide under uegennyttige fagfolks ledelse.

Gjelden må nedskrives, sier teknokratene, og det er vi enige med dem i. Men når de vil avskaffe pengene helt og holdent, da kan jeg nok sympatisere med deres mistro til disse, men jeg kan ikke være enig i deres forslag at det vil være en forbedring å erstatte dem med energibevis. Bortsett fra det upraktiske i å putte $\frac{1}{2}$ hk. i lommen når man skal til byen og kjøpe fisk, vil sikkert hestekraftenheten bli ennu mere variabel enn gullmyntfoten. Dette med pengene er et så vanskelig område at ingen ennu har kunnet angi hvad som vil kunne erstatte dem. Det ser ut som om man blir nødt til å prøve sig frem stykke for stykke til man gradvis finner noget bedre.

Der kan ikke være tvil om at myntsystemet blir nødt til å gjen- nemgå en utvikling for å kunne svare til dagens behov og utviklingen forøvrig, og ikke la oss synke dypere og dypere ned i den nuværende henge-

myr tilsynelatende gullmangel og valutafluktuasjoner. Men så lenge vi bruker penger som betalingsmiddel, vil de være etterstrebet og vil bli omringet med det piggtrådgjerde som heter renter. Vår oppgave er det å sørge for at denne renten blir så lav som mulig så den ikke blir stående bare som en bremse og en bødeløks for mange.

Som rimelig kan være i disse pengevanskelighetenes tid er der få ting som har beskjeftiget spekulative folk mere enn penger og pengevesen. Det er ikke bare teknokratene som har fremlagt forslag, men også en mengde andre. De fleste makter øiensynlig bare å beherske en meget liten del av de tallrike årsaker og mange besetter sitt lille område med en fanatisme som i høi grad gjør det vanskelig for dem å se inn i naboens have. Selv blant økonomer av fag er dette tilfelle, og det har vel bidrat meget til at mange nu ser så skeptisk på fagøkonomer at de foretrekker å kaste sig i favnen på den første den beste charlatan.

De som gir solflekkene skylden for kriser, har med en gang fra-skrevet sig ethvert medansvar og benekter at forholdene kan bedres ved menneskelige inngrep. De er fatalister. Ikke stort bedre er de som legger all skyld på menneskenes avvekslende optimisme og pessimisme. På den annen side står de som mener at der er feil i de systemer menneskene har skapt og at vi kan ha innflydelse på dem og forbedre dem. Noen peker på den tekniske side av pengefremstillingen, andre på ~~mangebenrpå~~ likevekt mellom sparing og forbruk av penger, atter andre på at der ikke er likevekt mellom fremstilling og forbruk av varer, nogen skylder på bankvesenet, osv. osv.

De fleste er enige om at krisen ikke skyldes mangel på produkter og produksjonsmuligheter. Noen kaller den en fordelings- og tillidskrise, andre skylder på organisasjonsfeil som viser sig som en vedvarende underbalanse i offentlige og private bedrifter. Den i det siste meget omdiskuterte Douglas mener at underbalansen skyldes det vi kaller gjeldsrenter og uproduktive skatter. Så lenge der har eksistert penger har der sikkert i

hver eneste nedgangsperiode vært folk som har sakt nøyaktig det samme. Jødernes "jubelår", altså den skikk at de gammeltestamentlige jøder hvert syvende år satte en strek over all gjeld, viser at de har hatt de samme vanskeligheter, sansynligvis i ennu mere utpreget grad enn vi. Grunnen til at nutiden ikke har funnet det nødvendig å innføre jubelår må søkes i den humanere behandling nu. Hvis en jøde i oldtiden ikke kunne svare sine forpliktelser, blev han kastet i fengsel. Uten jubelår vilde hele Jødeland stadig ha sittet i fengsel. Bestemmelsen om jubelår var en langt mere praktisk ordning. Forholdene vilde sikkert ha vært likedan i vår tid hvis ikke vi hadde hatt andre regler for å gå fallit eller opnå akkord. Som regel vil naturen selv for eks. ved hjelp av det tilstrekkelige antall fallitter opretholde likevekten. Derav det gamle ord om at en formue ikke holder mere enn i tre generasjoner. Og den erfaring at man både i vårt og i andre land finner et relativt meget lite antall bedrifter som er vesentlig over 100 år gamle.

Grunnen til at jeg her har villet peke på at dette problem om gjeld og gjeldsrenter er årtusen gammelt, er at jeg ønsker å understreke at det er et vanskelig problem som ikke en hvilken som helst høyrøstet mann fra byen kan løse. Det er bare gledelig at det er mange som beskjeftiger sig med problemet, men ennu er man ikke rukket stort lenger enn til å belyse enkelte detaljer, ennu er der ingen som behersker alle vanskeligheter. Jeg har selv i N.H. og S.T. i mars ifjor gitt en liten oversikt over endel av de forslag til løsning av pengekrisen som til da var fremkommet. Det var en broget skare. Og allikevill hadde jeg plukket ut nogen av de beste. Vi må fremdeles en tid lang finne oss i at den eneste vei frem er å følge teknokratens metode å kartlegge og innsamle materiale som efterhvert kan gi oss de riktige nøkler til de økonomiske lover. N.S. legger stor vekt på at der vil bli opprettet forskningsinstitutter for de forskjellige næringer med et centralinstitutt som samler alle resultater under landshensyn og som

17.

varsler hver gang det er nødvendig å foreta noget. Ennu viktigere enn værvarslingen på det geofysiske område er et slikt værvarslingsinstitutt på det økonomiske. Tusener av menneskers økonomiske eksistens kunne ha vært reddet hvis man i tide hadde hatt varsel og utført de riktige forholdsregler. Men det forutsetter også at det råd som kommer fra et slikt faginstitutt blir hørt og forholdsreglene ikke forkvakles av partipolitiske bihensyn slik som vi nesten daglig er vidne til under venstrestyret. 50 årsjubileet for venstre i år er desverre ensbetydende med 50 års tiltagende politisk forsumpning i vårt land, så der idag ikke engang tas hensyn til de undersøkelseskommissjoner som nedsettes.

Når jeg i tittelen på dette foredrag har benyttet ordet teknokrati, har jeg ønsket å gi det en noget utvidet betydning utover den å betegne Howard Scotts tilhengere i Amerika. Jeg har ment også mere generelt å peke på den metodiske kartlegnings og eksprimenterings vei, som bygger sig frem til et såvidt mulig objektivt riktig standpunkt, en vei som teknokratene har slått inn på på sin vis, som vi ingeniører er så vant til fra vårt daglige virke og som nu er et ledd i hele den nye tids tenkesett i motsetning til kompromissenes kronglete venstrelinje.

Vi i N.S. er så optimistiske at vi håper at det engang må bli bedre også hos oss. At de byggende krefter også her vil seire. Men la oss for Guds skyld ikke forledes til det kvaksalveri som presteres av Dybwad Brochmann, som i sin ansvarsløshet slår sig om med løse talemåter og vifter med lånte fjær både herfra og derfra mens han skjeller ut dem han lånte sin dekapitalisering og sin likvidasjon av staten, hvad han forsikrer at han gjør, så er det det rene anarki, som bare kan tenkes å finne anvendelse på en Robinson Crusoe på en øde ø, og ikke på ansvarlige mennesker i et moderne samfund. Hvad pengene angår uttaler Brochmann og hans meningsfeller, redaktør Lange, ingeniør Bonde o.a. sig meget hånlige om fagfolks meter og liter. Det hele er så enkelt som fot i hose, det rene

Kolumbi egg-Nei, mine herrer kvaksalverende Brochmannianere, penger er meget mere enn det, man løser ikke det innviklede pengeproblem bare med Brochmannske talegaver og overfladiskhet. Ved siden av å være en verdimåler er penger for eks. også et tvunget betalingsmiddel. Fordi om man er i besiddelse av en meterstokk, har man ikke derfor rett til å få sig utlevert en meter tøy i en butikk. Men er man i besiddelse av for. eks. et kronestykke, har man rett til å få utlevert for en krone tøy når man henvender sig på et dertil egnet sted.

Brochmann anerkjender ikke fagmenn på noget område. Han er den eneste i hele verden som vet noget, Begrunnelsen er den at han betrakter for eks. statsregnskapet under en annen synsvinkel enn staten pleier å gjøre, slik at det som er utgifter for staten fortøner sig for ham som inntekter. Det hele er en selvfølgelig ting, men han slår om sig med det på foredrag efter foredrag, som om det skulde være en trylleformell: hokkus - pokkus, en - to - tre, og med et er verden full av bare lykke og tilfredshet. Aldri har der vel vært så meget kvaksalvering på det økonomiske område som efter at Brochmann slapp løs med sin samling av skriftsteder, skjeldsord og banaliteter. Her bare følgende praktblomst som står fremhevet med sperret trykk som en hovedsats i ingeniør Bondes bok "Totalitetsøkonomien": I et samfund som er både det selv og om ønskelig hele verden", skriver han. Gid det var så vel! Aldri har vel nogen forstått sig mindre på økonomi enn han som skrev "Totalitetsøkonomien."

Men farligere enn alt Brochmanns kvaksalveri er det kvaksalveri som drives i arbeiderpartiets navn. Det har et langt større partiapparat til sin disposisjon og det har mange begavede folk med som virkelig forstår den kunst å blande en gift. Jeg bruker ordet kvaksalveri også når det gjeller Arbeiderpartiet fordi heller ikke det tenker på hvad der er til landets gagn, heller ikke det tenker på å nytte fagfolk til å

styre, også det lager programmer og kriseplaner bare som lokkemat for det store publikum. Men det eiendommeligste av alt er den camouflagedepolitikk som det nu er kommet inn på. Med sin sans for hvad der idag tiltaler det store folk har det nu slått op på sin fasade slagordene fra det nasjonal-socialistiske parti i Tyskland. Ord som "livslinjen" og "hele folket i arbeid" skriver sig egentlig fra nazismen, som arbeiderpartiet ellers fornekter med det mest innette raseri. Arbeidsviljen er tyvegods som skal forgylle fasaden og skal skjule den dynamitt som finnes innenfor og som karakteriseres ved ordene Marxisme, klassekamp, fagforeningsterror, revolusjon og kommunistisk slavestat. Det norske Arbeiderparti vil tilsynelatende ikke forstå at det å skaffe hele folket arbeid, som man nu er iferd med i Tyskland, det lar sig ikke forrene med marxismens klassekamp. For klassekampen, det er dødslinjen, det er alles kamp mot alle, med tillintetgjørelse av hele samfundet som sluttresultat. Men fordi de gyldne bokstaver på fasaden av det norske Arbeiderparti ser så besnærende ut, er det dobbelt nødvendig å rope et varsko til hver norsk arbeider at de ikke lar sig lede i ulykke av denne tvetungede slange som smykker sig med deres navn skjont den driver dem i døden.

Den nye tid som er i anmarsj også her i Norge, forlanger en ny uselvisk og opfordrende ånd. Når fedelandet forsumpes av kvaksalveri, halvhet og politisk beingnageri, da er det på tide at alle norske menn og kvinner reiser sig til protest og melder sig til tjeneste for å fri oss fra dette uvesen. N.S. går inn for virkelig å løse tidens vanskeligheter, for virkelig å bringe folket i arbeid uten dermed som arbeiderpartiet å knekke hele folkets ryggrad. Vårt program viser veien ut.

Dr. Schjeldrup ved Michelsensinstituttet i Bergen har nylig holdt foredrag jeg tror i hver eneste norsk by om humanisme og toleranse, idet han syntes å tro at han kan demme op for den nye tid ved å si at den er intolerant. Jeg må desverre karakterisere det som intoleranse og mangel